

Mededelingsplicht en onderzoeksplicht bij bedrijfsovername

Inleiding

De Hoge Raad heeft op 16 juni 2000 arrest gewezen in de zaak L.E. Beheermaatschappij B.V. tegen Stijnman (HR 16 juni 2000, RvdW 2000,157), waarin de mededelingsplicht versus onderzoeksplicht in het kader van een overname centraal stond. Uit de uitspraak blijkt dat het feit dat een koper geen onderzoek doet naar een hem bekende verplichting van de vennootschap, niet zonder meer in de weg staat aan een beroep op dwaling. Een vergelijking met de Hoog Catharijne-zaak (HR 22 december 1995, NJ 1996, 300) dringt zich op. In die uitspraak besliste de Hoge Raad dat de koper onderzoek had behoren te doen naar de omvang van een verplichting waarvan het bestaan hem bekend was.

Feiten

In 1982 heeft Vletter voor zichzelf en zijn vrouw Stijnman een lijfrente/stamrecht-overeenkomst gesloten met M.A. Vletter B.V. (hierna: de Vennootschap), waarvan hij directeur/groootaandeelhouder was. Daarbij verplichtte de Vennootschap zich een ingebrachte som van f 123.463 jaarlijks te verhogen met 9% rente. Aan deze verplichting heeft de Vennootschap voldaan tot 1 januari 1989.

In 1985 kocht Van Egmond, een werknemer van de Vennootschap, 17 van de 35 aandelen in het kapitaal van de Vennootschap. Vanaf dat moment is Van Egmond tevens (mede)bestuurder van de Vennootschap. Vervolgens verkocht Vletter op 3 mei 1991 zijn overige 18 aandelen in de Vennootschap aan L.E. Beheermaatschappij B.V. (hierna: Beheer). Ook Van Egmond droeg zijn aandelen over aan Beheer, waardoor Beheer per 3 mei 1991 enig aandeelhoudster werd. Van Egmond was enig aandeelhouder en directeur van Beheer. Na het overlijden van Vletter in 1992 heeft de Vennootschap een bedrag van f 225.691 gestort in een stamrechtvennootschap. Tot ongenoegen van Beheer bleek nadien dat de Vennootschap jegens Stijnman gehouden was tot een bijstorting van f 42.452. Beheer wist bij het aangaan van de aandelentransactie met Vletter dat de Vennootschap verplichtingen had uit hoofde van een stamrechtovereenkomst. Een en ander was tussen partijen aan de orde geweest en bleek bovendien uit de jaarcijfers van de Vennootschap. Beheer was zich er echter niet bewust van dat Stijnman uit hoofde van deze overeenkomst recht had op de additionele storting door de Vennootschap.

In de onderhavige procedure vordert Beheer van Stijnman (als rechtsopvolger van Vletter), voorzover hier van belang, gedeeltelijke vernietiging van de tussen Beheer en Vletter gesloten overeenkomst wegens dwaling. Beheer stelt daartoe dat zij geen kennis had van de aanspraken van Stijnman. Bovendien, aldus Beheer, had Vletter bij de verkoop van zijn aandelen meege-deeld dat de Vennootschap geen verplichtingen had uit hoofde van de stamrechtovereenkomst, anders dan die genoemd in de jaarcijfers. Uit de jaarstukken bleek niet van een recht van Stijnman jegens de Vennootschap. De rechtbank heeft het beroep op dwaling van Beheer gehonoreerd. In hoger beroep wijst het hof de vordering van Beheer daarentegen af. Het hof overwoog dat Beheer op de hoogte was van het bestaan van de stamrechtovereenkomst. Aldus had het op de weg van Beheer gelegen inzage te verlangen in de overeenkomst en nader onderzoek te doen. Volgens het hof rustte op Vletter geen plicht om Beheer in te lichten over de precieze inhoud van de stamrechtovereenkomst.

Het geding voor de Hoge Raad

Beheer stelt met succes cassatie in. Ten eerste oordeelt de Hoge Raad dat het hof blijkt heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door geen aandacht te besteden aan het beroep van Beheer op dwaling ex artikel 6:228 lid 1 sub a BW. Daartoe had Beheer aangevoerd dat Vletter haar onjuist had ingelicht door mee te delen dat er geen andere verplichtingen uit de stamrecht-overeenkomst voortvloeiden dan die genoemd in de jaarstukken. Ten tweede constateert de Hoge Raad een motiveringsgebrek ten aanzien van het beroep van Beheer op dwaling ex artikel 6:228 lid 1 sub b BW (verzaken mededelingsplicht). Daarbij stelt de Hoge Raad voorop dat de partij die haar mededelingsplicht verzaakt een beroep op dwaling van de wederpartij in het algemeen niet kan afweren met de stelling dat de wederpartij de dwaling aan zichzelf heeft te wijten. De Hoge Raad formuleerde deze regel reeds in het arrest Van der Beek/Van Dartel (HR 30 november 1973, NJ 1974, 97 m.nt. GJS) en heeft dit in latere uitspraken bevestigd. Dat de mededelingsplicht van verkoper er ook toe strekt een onvoorzichtige koper bescherming te bieden tegen de nadelige gevolgen van dwaling veroorzaakt door verzwijging van relevante gegevens, werd uitgemaakt in het arrest Offringa/Vinck (HR 10 april 1998, NJ 1998, 666). Het hof had naar het oordeel van de Hoge Raad in dit geval onvoldoende gemotiveerd waarom naar de in het verkeer geldende opvattingen op Vletter geen mededelingsplicht rustte. Ten onrechte, aldus de Hoge Raad, heeft het hof

geen rekening gehouden met de bijzonderheden van het geval. Daarbij verwijst de Hoge Raad naar de stelling van Beheer dat haar enig aandeelhouder en bestuurder Van Egmond enerzijds en Vletter anderzijds elkaar reeds vele jaren kenden, nauw samenwerkten en elkaar blindelings vertrouwden, hetgeen reden vormde geen nader onderzoek in te stellen naar de inhoud van de stamrechtovereenkomst. Daarop vernietigt de Hoge Raad het arrest en verwijst de zaak naar het Amsterdamse gerechtshof voor verdere afdoening.

Mededelingsplicht in het kader van een overname

Hoe moet deze uitspraak nu worden gezien in het licht van het Hoog Catharijne-arrest? In dat arrest heeft de Hoge Raad beslist dat de reikwijdte van de mededelingsplicht van de verkoper mede bepaald wordt door hetgeen de verkoper in de gegeven omstandigheden aan onderzoeksinspanningen aan de zijde van de koper mag verwachten. In het arrest wees de Hoge Raad op een aantal omstandigheden die in die zaak de reikwijdte van de mededelingsplicht hadden ingeperkt:

1. de omstandigheid dat de koper een due diligence-onderzoek voor zich had laten verrichten door een team van deskundigen;
2. de omstandigheid dat de verkoper niet wist dat de koper de litigieuze verplichting over het hoofd had gezien, omdat zij niet wist of, en in hoeverre, te dien aanzien onderzoek was verricht; en
3. de omstandigheid dat de verkoper niet wist welk gewicht koper hechtte aan gedetailleerde kennis van die verplichting en welke rol dit mogelijk heeft gespeeld bij de waardebeoordeling door de koper.

De verkoper mocht er onder deze omstandigheden op vertrouwen dat de koper zich op basis van de bevindingen van de onderzoekers volledig zou informeren omtrent de litigieuze verplichting en, indien hij dat wenste, nader vragen zou stellen.

Legt men het feitencomplex in de zaak L.E. Beheer/Stijnman langs het stramien dat uit de Hoog Catharijne-zaak afgeleid kan worden, dan lijkt de uitspraak daarmee in overeenstemming. Wil men vaststellen wat de reikwijdte van de mededelingsplicht van Vletter was toen hij zijn aandelen verkocht aan Beheer, dan rijst de vraag welke onderzoeksinspanningen Vletter in de gegeven omstandigheden van Beheer mocht verwachten. Uit de uitspraak van de Hoge Raad in de zaak L.E. Beheer blijkt niet dat de omstandigheden die de mededelingsplicht van de

verkoper in de Hoog Catharijne-zaak hadden beperkt, zich ook thans voordeden. Beheer heeft daarentegen aangevoerd dat Vletter en Egmond/Beheer elkaar al jaren kenden, nauw samenwerkten en elkaar blindelings vertrouwden. In die omstandigheden had Beheer geen aanleiding om nader onderzoek te doen naar de inhoud van de stamrechtovereenkomst, aldus Beheer. Deze door Beheer aangevoerde omstandigheden – waarvoor Beheer de bewijslast heeft – lijken er eerder op te wijzen dat Vletter juist geen onderzoeksinspanningen van Beheer mocht verwachten en zijn mededelingsplicht onaangetaast bleef. Mede daarom vond de Hoge Raad het oordeel van het hof dat op Vletter geen mededelingsplicht rustte onvoldoende gemotiveerd.

Belang voor de praktijk

Beide uitspraken bevestigen dat de reikwijdte van de mededelingsplicht van een verkoper afhankelijk is van de concrete omstandigheden van het geval. Daarom is het van belang dat die omstandigheden zorgvuldig worden vastgesteld.

Het is voor een verkoper vaak lastig te overzien in welke mate informatieverstrekking voor een wederpartij van belang is en welke factoren een koper meeweegt in zijn besluitvorming. Een koper baseert zijn bereidheid te contracteren veelal mede op een subjectieve waardering van het samenstel van vele rechten en verplichtingen die in het vermogen van de onderneming zitten. Een en ander speelt een grotere rol naarmate de onderneming meer rechten en verplichtingen heeft en de door koper gewenste informatie gedetailleerder is. Als een koper onder dergelijke omstandigheden bedingt een uitgebreid due diligence-onderzoek te mogen doen met een team van deskundigen, mag een verkoper eerder verwachten dat de koper zich door zijn onderzoekers zodanig laat informeren, dat alle door koper gewenste informatie bekend wordt en dat, voorzover dat niet het geval is, koper van verkoper nadere informatie zal verlangen. In verhouding tot het Hoog Catharijne-complex, verkocht Vletter (een deelneming in) een betrekkelijk kleine onderneming, waarbij als (mogelijke) bijzondere omstandigheid van belang is dat de verkoper en de koper jarenlang hadden samengewerkt en elkaar blindelings vertrouwden. Onder dergelijke omstandigheden lijkt de mededelingsplicht van de verkoper eerder overleefd te blijven. Gezien beide uitspraken lijkt het voor een koper die van plan is een due diligence-onderzoek te verrichten met behulp van deskundigen, raadzaam de verwachtingen die de verko-

per mag hebben ten aanzien van zijn onderzoeksinspanningen in te perken. De koper zou dat kunnen bereiken door concrete afspraken te maken met verkoper over de omvang van zijn onderzoek. Voor de terreinen die volgens afspraak buiten het bereik van het onderzoek vallen, mag sneller een mededelingsplicht van de verkoper worden aangenomen. Ook kan een koper overwogen met de verkoper overeen te komen dat de koper een kopie van de onderzoeksrapportage aan de verkoper verstrekt en dat de verkoper zal aangeven op welke punten het beeld van de koper onjuist of onvolledig is. Op deze wijze wordt de mededelingsplicht van de verkoper geactiveerd.

*Mr. B.W. Brouwer en mr. R.W. Bax
Allen & Overy*
